

Univerzita Konštantína filozofa v Nitre
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra pedagogiky

**MEDZIGENERAČNÉ UČENIE
AKO PREVENCIA
SOCIÁLNO-PATOLOGICKÝCH JAVOV**

Autoreferát dizertačnej práce

Nitra 2016

PhDr. Petra Jedličková

Dizertačná práca bola vypracovaná v dennej forme doktorandského štúdia na
Pedagogickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

Doktorand: PhDr. Petra Jedličková
Školiace pracovisko: Katedra pedagogiky
Pedagogická fakulta, UKF v Nitre
Drážovská cesta 4
949 74 Nitra

Školiteľ: doc. PaedDr. Ctibor Határ, PhD.
Katedra pedagogiky
Pedagogická fakulta, UKF v Nitre
Drážovská cesta 4
949 74 Nitra

Oponenti:

prof. PhDr. Jolana Hroncová, PhD.
(Katedra pedagogiky PF UMB v Banskej Bystrici)

prof. PaedDr. Ján Danek, CSc.
(Katedra pedagogiky FF UCM v Trnave)

doc. PhDr. Albín Škoviera, PhD.
(Katedra pedagogiky PF KU v Ružomberku)

Autoreferát bol rozoslaný dňa:

Obhajoba dizertačnej práce sa koná dňa o
hod. pred komisiou pre obhajobu dizertačných prác v študijnom odbore
1.1.4 Pedagogika, študijný program Pedagogika na Pedagogickej fakulte UKF
v Nitre.

Predseda odborovej komisie:
prof. PhDr. Peter Seidler, CSc.
Katedra pedagogiky
Pedagogická fakulta, UKF v Nitre

OBSAH

ÚVOD	5
1 ŠTRUKTÚRA DIZERTAČNEJ PRÁCE	6
2 STAV ROZPRACOVANIA SKÚMANEJ PROBLEMATIKY	8
3 CIEĽOVÉ A OBSAHOVÉ ZAMERANIE DIZERTAČNEJ PRÁCE	10
4 METODOLOGICKÁ ORIENTÁCIA VÝSKUMU	12
4.1 Výskumný problém	12
4.2 Cieľ výskumu	12
4.3 Výskumné hypotézy	13
4.4 Výskumná vzorka	13
4.5 Výskumné metódy a metodika výskumu	14
5 NÁČRT VYBRANÝCH REZULTÁTOV VÝSKUMU	17
6 ODPORÚČANIA PRE PRAX	21
7 ZÁVER	22
8 CONCLUSIÓN	23
9 VÝBER Z POUŽITEJ LITERATÚRY	24
10 PREHĽAD PUBLIKAČNEJ ČINNOSTI DOKTORANDA	26

ÚVOD

„Zatiaľ čo my sa snažíme deti poučiť o všetkých životných záhadách, deti nás učia, čo vlastne znamená život“ (Schwindtová, A., in: Rabušicová, M. et al., 2011, s. 111).

Problematika medzigeneračného učenia sa stáva vysoko aktuálnou v súčasnej dobe. Venujú jej pozornosť domáci i zahraniční autori v rôznych publikáciách, pričom ťažiskovo sa zameriavajú nielen na jej teoretické vymedzenie, ale tiež empirické overovanie. V našej práci sme upriamili pozornosť len na časť potenciálu medzigeneračného učenia s akcentom na rodinné prostredie, a to medzigeneračné učenie ako nástroj prevencie sociálno-patologických javov u detí a mládeže. Určitú vstupnú myšlienku k riešeniu predmetného konceptu medzigeneračného učenia rozpracovali vo svojej práci české autorky Rabušicová, Kamanová a Pevná (2011), ktorých dielo (je vyústením ich výskumu) sa nám stalo zvlášť inšpiratívnym. V nadväznosti na riešenie výskumnú úlohu VEGA č. 1/0024/12, na ktorej autorka predkladanej dizertačnej práce participovala, sme zasadili skúmanú problematiku do kontextu rodinného prostredia a za cieľovú skupinu sme si vybrali práve seniorov-starých rodičov. V ďalšom texte práce, ako aj v samotnom výskume budeme medzigeneračné učenie, realizované medzi starými rodičmi a ich vnúčatami, korelovať s prejavmi agresívneho správania u vnúchat s cieľom predchádzať im.

Predkladaná dizertačná práca sa zaoberá medzigeneračným učením ako preventívnym nástrojom vo vzťahu k sociálno-patologickým javom. Práca je štrukturovaná do štyroch kapitol. Prvá kapitola pojednáva o základných teoretických východiskách skúmanej problematiky, o histórii i súčasnosti medzigeneračných programov ako nástrojov medzigeneračného učenia. Druhá kapitola sa venuje špecifickým aspektom medzigeneračného učenia v rodinnom prostredí, konkrétne medzi starými rodičmi a vnúčatami, ako aj faktorom podporujúcim pro-učiacu kultúru rodiny. Tretia kapitola popisuje agresiu a agresívne správanie ako sociálno-patologický jav a poukazuje na možnosti preventívneho pôsobenia medzigeneračného učenia. Posledná kapitola predstavuje empirickú časť dizertačnej práce a prezentuje výsledky skúmania vzťahu medzi intergeneračným vzdelávaním v rodine a výskytom agresívneho správania u detí i mládeže, cieľom čoho bolo preukázať, že medzigeneračné učenie má vo vzťahu k aktuálnym sociálno-patologickým javom preventívny potenciál.

ŠTRUKTÚRA DIZERTAČNEJ PRÁCE

ÚVOD		9
1	TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ MEDZIGENERAČNÉHO UČENIA V REFLEXII HISTÓRIE A SÚČASNOSTI	11
1.1	Terminologické vymedzenie a analýza základných pojmov	11
1.1.1	Medzigeneračné učenie a celoživotné vzdelávanie	12
1.1.2	Medzigeneračné učenie v kontexte sociálneho prostredia	16
1.1.3	Medzigeneračná solidarita	19
1.2	Exkurz do histórie medzigeneračného učenia	22
1.3	Súčasnosť medzigeneračného učenia doma i v zahraničí	27
1.3.1	Medzigeneračné programy ako nástroj medzigeneračného učenia	27
1.3.2	Realizované medzigeneračné projekty ako inšpirácia pre prax	32
2	MEDZIGENERAČNÉ UČENIE V RODINNOM PROSTREDÍ	37
2.1	Medzigeneračný vzťah starý rodič – vnúča	38
2.2	Roly a úlohy starých rodičov v rodine	41
2.3	Špecifické aspekty medzigeneračného učenia v rodine	48
2.3.1	Typológia rodinných edukátorov	51
2.3.2	Učenie medzi starými rodičmi a vnúčatami	53
2.3.3	Faktory podporujúce pro-edukačnú rodinnú kultúru	54
2.3.4	Medzigeneračné učenie v rodine v kontexte celoživotného vzdelávania	55
3	AGRESIA AKO SOCIÁLNO-PATOLOGICKÝ JAV A MOŽNOSTI JEJ PREVENČIE	57
3.1	Agresia, agresivita, agresívne správanie a ich teoretické vymedzenie	58
3.1.1	Klasifikácia agresie a agresívneho správania	60
3.1.2	Etiológia agresie a agresívneho správania	66
3.1.3	Rizikové faktory a poruchy správania v kontexte riešenej problematiky	71
3.2	Preventívne opatrenia voči agresívnemu správaniu	75
3.2.1	Aktuálne preventívne programy	77
3.2.2	Medzigeneračné učenie ako preventívny nástroj	83

4	VÝSKUM MEDZIGENERAČNÉHO UČENIA V RODINE V KONTEXTE PREVENIE AGRESÍVNEHO SPRÁVANIA	87
4.1	Metodologická orientácia výskumu	87
4.1.1	Vymedzenie témy práce	89
4.1.2	Formulácia výskumného problému a cieľ výskumu	93
4.1.3	Charakteristika výskumnej vzorky	94
4.1.4	Metódy a metodika výskumu	95
4.1.5	Formulácia výskumných hypotéz	99
4.1.6	Časová organizácia výskumu	100
4.2	Analýza a interpretácia výsledkov výskumu	101
4.2.1	Trojgeneračný pohľad vnúčať na starých rodičov	101
4.2.2	Pohľad na medzigeneračné učenie prostredníctvom prípadových štúdií	108
4.2.3	Medzigeneračné učenie v kontexte prevencie agresívneho správania	129
4.3	Diskusia a závery	147
4.4	Odporúčania pre edukačnú teóriu a prax	158
	ZÁVER	160
	ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	162
	PRÍLOHY	179

2 STAV ROZPRACOVANIA SKÚMANEJ PROBLEMATIKY

Téma medzigeneračného učenia a medzigeneračných programov je v našej krajine rozpracovaná len okrajovo, aj keď sa realizovalo niekoľko medzigeneračných projektov najmä v roku 2012, ktorý bol rokom aktívneho starnutia a medzigeneračnej solidarity. Vo všeobecnosti absentuje dostatočné množstvo publikácií, ktoré by riešili aktuálnu tému medzigeneračných vzťahov, interakcií a vzdelávania. Medzi autorov, ktorí sa venujú medzigeneračnej problematike na Slovensku i v Čechách, zaraďujeme nasledovných odborníkov: B. Balogová, M. Žumárová, C. Határ, M. Hrozenská, M. Zimermanová (Ivančíková), M. Rabušicová, L. Kamanová, K. Pevná, M. Vážanský, H. Jeřábek a ďalší. V zahraničnej literatúre vystupujú do popredia odborníci ako G.P. Bonet, P.M. Gonzáles, T. Fischer, J. Franz, A. Hatton-Yeo, S. Newman, R. Pérez, M. Sánchez, J. S. Carreras, M. Kaplan a mnohí iní, ktorí prispeli k rozvoju medzigeneračnej teórie, ale i praxe svojimi monografiami dokumentujúcimi realizované výskumné šetrenia.

Ako sme uviedli aj v úvode, za jeden z najkomplexnejších zdrojov, ktorý prezentuje uskutočnené výskumy, považujeme pre naše účely publikáciu od trojice autoriek M. Rabušicová, L. Kamanová, K. Pevná, ktoré sa zaoberali veľmi detailným výskumom medzigeneračného učenia v rodinnom prostredí a získané výsledky zaznamenali v hodnotnej publikácii: *O mezigeneračním učení* (2011). Jeden z rozsiahlejších výskumov v oblasti informálneho medzigeneračného učenia v rodinnom prostredí sa realizoval v Londýne na Goldsmiths College. Odkryl najmä charakter učenia v rodine a zároveň potvrdil názor a presvedčenie obojsmernej, vzájomnej výmeny medzi generáciami v prípade spoločného učenia (Rabušicová, M. et al. 2011).

V našej krajine D. Selická a A. Solčianska (2013) venovali pozornosť výskumu v oblasti medzigeneračných vzťahov v rodine (neopomenuli ani úlohu a rolu starého rodiča), v rámci ktorého riešili aj problematiku medzigeneračnej solidarity či medzigeneračných konfliktov. Podobne V. Štefancová (2012) riešila úlohu s názvom „*Medzigeneračné vzťahy v súčasnej slovenskej rodine*“. Pojem učenia medzi generáciami však pre uvedené výskumníčky nepredstavoval cieľovú dimenziu ich empirického šetrenia. Na poli medzigeneračnej problematiky rovnako interesantný, inšpiratívny a podnetný výskum realizovala aj B. Balogová, ktorá sa usilovala nájsť odpovede na otázky typu: Čo je základom existencie kvalitného medzigeneračného premostenia v našich rodinách? Ktoré hodnoty, normy, kultúrne vzorce sú predmetom medzigeneračného posolstva? Aké sú pozitíva a negatíva prítomnosti starých rodičov pri výchove vnúčat? Aké benefity získavajú obe skupiny navzájom? Odpovede, získané v rámci vedeckého

bádaní, uverejnila v monografii (2010) s názvom *Medzigeneračné mosty* (v spoluautorstve s M. Žumárovou). Daná publikácia je súčasťou riešenia výskumnej úlohy *Medzigeneračné vzťahy – starý rodič ako zdroj sociálnej a emocionálnej opory mladých ľudí pri hľadaní zmyslu života*. V zahraničí sa skúma priebeh a efektívnosť vzdelávania medzi generáciami v kontexte rodiny v rámci tzv. medzigeneračných štúdií, ktoré prebiehajú najmä v západnej Európe a v USA. Niektoré výsledky dokumentujú autori S. Kump a S. Krašovec (2012) vo svojom príspevku, v ktorom sa venujú medzigeneračnému učeniu, solidarite a kooperácii v prostredí rodiny, ale i komunity a vyzdvihujú najmä pozitívne efekty medzigeneračných programov, vychádzajúc z výskumu, v ktorom bolo podrobených analýze 120 medzigeneračných programov.

Medzigeneračné učenie v kontexte pracoviska je zatiaľ pretraktované a obšahované iba v teoretickej rovine, teda nie je ešte dostatočne podložené andragogickými výskumami. Od B. Lazarovej (2006) sa môžeme dozvedieť o výskume, ktorý sa zaoberal medzigeneračným učeníom (resp. spoluprácou), prebiehajúcim v učiteľských kolektívoch. Ďalšie tri realizované výskumy nám vo svojom príspevku, prezentovanom na konferencii konanej v rámci európskeho roku medzigeneračnej solidarity, približuje J. Veteška (2012). Prvý nesie názov „*Age Diversity and Intergenerational Relations at the Workplace*“. Uskutočnil sa na Katolíckej Univerzite v Louvain-La-Neuve a sústredil sa na skúmanie medzigeneračnej dimenzie zmien vo vzťahu k práci. Druhé výskumné šetrenie pomenovali ako „*Iterated learning: Intergenerational knowledge transmission reveals inductive biases*“, viedol ho odborník z univerzity v Louisiana M.L. Kalish a dospel k zaujímavým názorom, z ktorých vyberáme: poznatky (zvyky, jazyk, sociálne normy...), predávané z generácie na generáciu, sú veľmi významné pre rozvoj jednotlivca i spoločnosti a predávaný obsah závisí na aktéroch edukačného procesu; informácie odovzdávané prostredníctvom transgeneračného prenosu odrážajú ľudskú myseľ. Posledné empirické bádanie, ktoré popisuje J. Veteška a ktorého autorom bol K. Brabazon, nazvali ako „*Wisdom and Practice: an Intergenerational View*“. Z množstva zaujímavých zistení spomenieme: medzigeneračný kontakt umožňuje mladým ľuďom vidieť, že vekovo starší starnutím dozrievajú a rastú i v poznaní a teda nemusia nutne upadať ich mentálne schopnosti s prichádzajúcou starobou; s vekom sa zvyšujú niektoré typy inteligencie, rastie múdrosť, ktorá umožňuje a uschopňuje zvládnuť neistotu, ktorá tak často sprevádza človeka v rôznych životných okolnostiach.

3 CIEĽOVÉ A OBSAHOVÉ ZAMERANIE DIZERTAČNEJ PRÁCE

Vychádzajúc zo zadania dizertačnej práce možno konštatovať, že medzigeneračné učenie sa stáva v našich podmienkach často skloňovanou témou, nakoľko jeho využitie v praxi je viacstranné, a to nielen vo vzťahu k všetkým zainteresovaným generačným kategóriám, ale tiež k celej spoločnosti. Problematika, ktorú riešime v našej dizertačnej práci, je prierezová a má ambíciu prepojiť dva vedné odbory výchovovedy, t. j. pedagogiku s andragogikou, resp. s geragogikou.

V prvej kapitole teoretickej časti dizertačnej práce prezentujeme terminologické vymedzenia medzigeneračného učenia a analýzu základných pojmov, venujeme sa východiskám intergeneračného vzdelávania z pohľadu histórie i súčasnosti, rovnako sa zaoberáme medzigeneračnými programami ako inštrumentmi edukácie medzi rozdielnymi generáciami a súčasne predkladáme aj zrealizované projekty na Slovensku i v zahraničí ako inšpiráciu pre súčasnú prax. V druhej kapitole práce sa venujeme špecifikám intergeneračnej edukácii v podmienkach rodiny s dôrazom na učenie medzi starými rodičmi a vnúčatami, typológiu starých rodičov a činiteľom podporujúcim aktívnu účasť zástupcov oboch generácií na spoločne realizovaných činnostiach. V tretej kapitole, ktorá predstavuje poslednú teoretickú časť dizertačnej práce, sa zameriavame na charakteristiku a rôznorodú klasifikáciu agresie a agresívneho správania ako nežiaduceho spoločenského javu, pričom akcent je kladený práve na medzigeneračné učenie ako nástroj, ktorým možno agresívnemu konaniu a správaniu u detí a mládeže predchádzať, prípadne ho zmierňovať či eliminovať. Poukazujeme zároveň aj na možné príčiny vzniku agresie u skúmanej cieľovej skupiny, pretože pri uvažovaní o preventívnych a intervenčných opatreniach je nutné brať do úvahy dôvody, ktoré viedli, alebo môžu viesť vnúčatá k nevhodným prejavom správania. V závere kapitoly popisujeme konkrétne preventívne programy, ktoré prebiehajú aktuálne v školskom prostredí a sú zamerané práve na predchádzanie vzniku akéhokoľvek druhu agresie.

Cieľom empirickej časti, ktorú predstavuje štvrtá kapitola dizertačnej práce, je objasniť vzťah medzi medzigeneračným učením (t. j. medzi starými rodičmi a vnúčatami) a výskytom agresívneho správania u detí a mládeže (t. j. vnúčať), a tak vedecky poukázať na preventívny potenciál intergeneračného vzdelávania. V tejto časti dizertačnej práce prezentujeme projekt a výsledky výskumu, ktoré sme získali prostredníctvom metódy prípadovej štúdie, obsahovej analýzy školských slohových prác žiakov a študentov, ako aj prostredníctvom dotazníka vlastnej konštrukcie. Okrem zisťovania existencie štatisticky významného vzťahu medzi premennými (medzigeneračné učenie a agresívne správanie) sme analyzovali a bližšie popísali aj samotný priebeh

a obsah učenia medzi starými rodičmi a vnúčatami, používané metódy v rámci vzájomnej edukácie, faktory ovplyvňujúce periodicitu a intenzitu intergeneračného vzdelávania, edukačné roly, ktoré zastávajú seniori v edukačnom procese vo vzťahu k svojim vnúčatám. Naším čiastkovým cieľom bolo tiež zistiť, ako nazerajú mladí ľudia rôznych vekových kategórií na svojich starých rodičov, v čom sú ich pohľady identické a v akých oblastiach sa odlišujú na základe veku. V záverečnej časti predkladáme aj komplex odporúčaní pre sociálno-edukačnú teóriu a prax.

4 METODOLOGICKÁ ORIENTÁCIA VÝSKUMU

4.1 Výskumný problém

Na každú formulovanú výskumnú otázku by sme si mali po realizácii empirického bádania odpovedať konkrétnymi výstupmi a zisteniami. V centre pozornosti nášho výskumu je **vzťah medzi medzigeneračným učením v rodine (medzi starými rodičmi a vnúčatami) a agresívnym správaním vnúchat**. Pre potreby nášho výskumu sme si sformulovali nasledovné výskumné otázky:

HLAVNÁ VÝSKUMNÁ OTÁZKA:

Akú úlohu zohráva učenie v rodinnom prostredí medzi starými rodičmi a vnúčatami v kontexte prevencie agresívneho správania u vnúchat?

PARCIÁLNE VÝSKUMNÉ OTÁZKY:

1. Ako prebieha, resp. prebiehalo učenie v jednotlivých rodinách medzi starými rodičmi a vnúčatami (t. j. stratégie medzigeneračného učenia)?
2. Aké faktory (premenné) ovplyvňovali periodicitu a samotnú realizáciu medzigeneračného učenia?
3. Akým typom rodinného edukátora boli starí rodičia pre svoje vnúčatá?
4. Aké metódy učenia využívajú starí rodičia a vnúčatá v rámci procesu medzigeneračného vzdelávania?
5. Aké sú rozdiely v trojgeneračnom pohľade vnúchat na svojich starých rodičov (žiak ZŠ – žiak SŠ – študent VŠ)?

4.2 Cieľ výskumu

Z uvedených výskumných otázok nám vyplývajú nasledovné **výskumné ciele**:

HLAVNÝ VÝSKUMNÝ CIEĽ:

Zistiť a vysvetliť, akú úlohu zohráva učenie v rodinnom prostredí medzi starými rodičmi a vnúčatami v kontexte prevencie agresívneho správania rôznej symptomatológie u vnúchat.

PARCIÁLNE VÝSKUMNÉ CIELE:

- Analyzovať v jednotlivých rodinách samotný priebeh medzigeneračného učenia (frekvenciu, spôsob, náplň).
- Zistiť, akým typom rodinného edukátora boli starí rodičia pre svoje vnúčatá.

- Zistiť, aké metódy učenia využívajú starí rodičia a vnúčatá pri edukačnom procese.
- Analyzovať faktory (premenné), ktoré ovplyvňovali periodicitu a samotnú realizáciu medzigeneračného učenia.
- Analyzovať trojgeneračný pohľad vnúcat na starých rodičov (žiak ZŠ – žiak SŠ – študent VŠ).

4.3 Výskumné hypotézy

Náš výskum má kvantitatívno-kvalitatívny charakter. Pre potreby nášho výskumu sme si stanovili nasledovné vedecké predpoklady, ktoré sme následne overovali prostredníctvom metódy dotazníka:

Hypotéza č. 1: Predpokladáme štatisticky významný vzťah medzi medzigeneračným učením v rodine a výskytom agresívneho správania u vnúcat (respondenti zo súboru c).

Hypotéza č. 2: Predpokladáme štatisticky významný vzťah medzi frekvenciou stretávania sa starých rodičov so svojimi vnúčatami a výskytom agresívneho správania u vnúcat (respondenti zo súboru c).

4.4 Výskumná vzorka

Našu výskumnú vzorku sme rozdelili do troch kategórií:

a) Prvú skupinu respondentov, pri ktorých sme aplikovali metódu **obsahovej analýzy produktov**, predstavovali žiaci 2. stupňa základných škôl (Košický kraj) a študenti strednej (gymnázium; Košický kraj) i vysokej školy (Pedagogická fakulta UKF Nitra). Išlo o výber zámerný (na základe veku) a dostupný.

b) Do druhej skupiny výskumnej vzorky, pri ktorej sme využili metódu **prípadovej štúdie**, patrili starí rodičia a ich vnúčatá nami zvolených piatich rodín. Jednalo sa tiež o výber dostupný a zámerný, ktorý sa uskutočnil na základe kontaktov doktorandky, ktoré nadobudla v rámci svojej komunitnej práce. Kritériom výberu boli nasledovné typické znaky: viacgeneračná rodina žijúca v jednej domácnosti, alebo aj v oddelených domácnostiach; generácia starých rodičov musí mať aspoň jedného člena; musí ísť o rodinu, v ktorej môžeme dieťa či deti zaradiť do „*kategórie ohrozených*“ podľa ponímania Vaška (2006); do tejto skupiny zaraďujeme deti a mládež, ktorí sú trvale vystavení nepriaznivým spoločenským, ekologickým, výchovným či iným vplyvom. Ak nedôjde k náprave podmienok, môže u nich nastať narušenie

v oblasti psychickej, somatickej či sociálnej integrity a môžu reagovať na prežívanú situáciu poruchami správania a inými neadekvátnymi reakciami a postojmi (v našom prípade máme na mysli agresívne správanie ako jednu z foriem porúch správania).

c) U poslednej skupiny respondentov sme využili metódu **dotazníka**. Výskumnú vzorku (bližšie o zložení výskumnej vzorky sa zmieňujeme v podkapitole 4.2.3) sme stanovili **náhodným výberom**, pričom základný súbor predstavovali žiaci ôsmeho ročníka základných škôl. Výsledky získané touto metódou sme podrobili štatistickému spracovaniu a vyhodnoteniu, ktoré nám odpovedá na otázku, či existuje štatisticky významný vzťah medzi medzigeneračným učením v rodine (medzi starými rodičmi a vnúčatami) a výskytom agresívneho správania u vnúčat, ako aj či existuje štatisticky významný vzťah medzi frekvenciou stretávania sa vnúčat so starými rodičmi a výskytom agresie u vnúčat

4.5 Výskumné metódy a metodika výskumu

Výber výskumných metód, ktoré sme použili v empirickej časti práce, sme prispôbili cieľom a hypotézam výskumu. Na získavanie nových empirických dát sme použili nasledovné výskumné metódy:

METÓDY PRÍPRAVY NA VEDECKO-VÝSKUMNÚ ČINNOSŤ

Literárna metóda: využili sme ju v rámci prípravy na vedecko-výskumnú činnosť a tvorby teoretických východísk dizertačnej práce. Predmetom štúdia budú zahraničné i domáce vedecké monografie, zborníkové a časopisecké práce, odborné štúdie, správy z riešených projektov základného a aplikovaného výskumu, legislatívne pramene (Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov a i.).

METÓDY ZÍSKAVANIA NOVÝCH EMPIRICKÝCH DÁT

Na základe členenia výskumnej vzorky kategorizujeme aj výskumné metódy, a to vo vzťahu k uvádzaným kategóriám respondentov:

a) Vo vzťahu k respondentom ZŠ, SŠ a VŠ aplikujeme metódu **obsahovej analýzy textových dokumentov**. Pre potreby našej práce sme podrobili kvantitatívno-kvalitatívnej analýze slohové písomné práce – eseje žiakov a študentov, na základe ktorých sme sledovali zmeny pohľadu mladšej generácie na svojich starých rodičov s pribúdaním veku a zároveň odhaľovali charakter a proces medzigeneračného učenia v ich rodinách.

b) Vo vzťahu k vybraným rodinám sme aplikovali metódu *prípadovej štúdie*. Prostredníctvom nej sme sa snažili objasniť, analyzovať a detailne popísať obsah a podstatu medzigeneračného učenia (medzi starými rodičmi a vnúčatami) v konkrétnych rodinách, a zároveň skúmať vzťah medzi týmto učením a výskytom agresívneho správania u vnúchat. Zvolili sme v našej dizertačnej práci mnohoprípadový design (prezentujeme päť prípadových štúdií z konkrétnych rodín). V našom výskume sme využili *deskriptívno-explanačnú* prípadovú štúdiu. Na doplnenie údajov sme využili aj metódu *pološtruktúrovaného rozhovoru*. Danú výskumnú metódu sme využili pri rozhovore v rodine s cieľovou skupinou starých rodičov i detí, kde dôraz bol kladený na mapovanie edukačnej stratégie v rodine a zároveň na jej súvislosti so situáciou v rodine, kde je dieťa ohrozené a môže sa stať nositeľom agresívneho správania a osvojiť si nevhodné vzorce konania a správania (viď Prílohu č. 1 a 2).

c) Vo vzťahu k tretej skupine respondentov sme využili na zber nových dát kvantitatívnu metódu *dotazníka*. Ku koncipovaniu jednotlivých položiek dotazníka vlastnej konštrukcie a zároveň vychádzajúc zo stanovených hypotéz, sme využili informácie, údaje a výsledky získané prostredníctvom dvoch predchádzajúcich metód (prípadovej štúdie a obsahovej analýzy textových dokumentov, resp. školských slohových prác). Jadro dotazníka tvorilo osem otázok, pričom prvé dve sa zameriavali na zistenie výskytu alebo absencie rôzneho druhu agresívneho správania u respondentov (slovné, fyzické, autoagresiu a šikanu), pričom našim východiskovým bodom pri jeho klasifikácii boli rôznorodé delenia od viacerých autorov, ktoré uvádzame aj v podkapitole 3.1.1 dizertačnej práce. V prípade kladnej odpovede sme sa v ďalšej otázke zamerali na poznávanie etiológie nevhodného konania a správania. Cieľom ďalších položiek bolo zistiť frekvenciu stretávania sa vnúchat so starými rodičmi, aký typ rodinného edukátora predstavujú pre mladšiu generáciu, priebeh, smer a obsah (druh spoločných aktivít) medzigeneračného učenia medzi oboma generáciami, ako aj roly, ktoré zastávajú starí rodičia v živote vnúchat. Za základný výskumný súbor sme si zvolili všetkých žiakov ôsmych ročníkov základných škôl. Reprezentatívnu vzorku sme si stanovili dostupným výberom. Tvorilo ju 172 respondentov zo štyroch krajov Slovenska: Košický (63) , Bratislavský (41), Žilinský (40) a Nitriansky (28), pričom išlo o 5 škôl nachádzajúcich sa v meste a o 2 školy na dedine. Cieľom dotazníka bolo zistiť charakter procesu medzigeneračného učenia v ich rodinách a zároveň nájsť súvislosť medzi ním a výskytom agresívneho správania u žiakov 8. ročníka ZŠ, resp. poukázať na preventívny potenciál intergeneračnej edukácie.

METÓDY SPRACOVANIA ZÍSKANÝCH ÚDAJOV

Pri spracovávaní získaných údajov použijeme kvantitatívne aj kvalitatívne metódy.

1. V rámci kvalitatívneho výskumu sme zvolili už vyššie uvedenú výskumnú stratégiu *zakotvenej teórie*. Existujú rôzne stratégie a techniky na vybudovanie teórie z údajov, ale pravdepodobne najdetailnejšie rozpracovaná je technika *zakotvenej teórie* („Grounded Theory“), ktorá operuje tromi stupňami kódovania (otvorené, axiálne, selektívne), resp. analýzy získaných údajov. *Otvorené kódovanie*, ktoré aplikujeme v našom výskumnom postupe, predstavuje proces, pomocou ktorého výskumník jednotlivé dáta rozoberá a skladá novým spôsobom. Najprv analyzovaný text rozdelí na *významové jednotky* (slovo, veta, odstavec, sekvencia slov), ktorým prideli určitý kód podľa toho, aký jav alebo tému reprezentujú. Pomyselným „sítom“ cez ktoré dáta „pasiruje“ sú práve vopred formulované výskumné otázky. Následným porovnávaním a triedením jednotlivých pojmov na základe ich vlastností, podobností či vnútorných súvislostí, si vytvorí *kategórie* (proces kategorizácie). Cieľom kódovania je teda podnecovať objavovanie kategórií, ale aj ich obsahu a vlastností. V našom prípade ide o medzigeneračné učenie ako sociálny proces, na ktorý sa centruje naša pozornosť v rámci výskumu a ktorý utvára i napomáha vzájomnej interakcii medzi generáciami. Pomocou tejto stratégie môžeme dospieť k novej teórii vzhľadom k procesom medzigeneračného učenia medzi starými rodičmi a vnúčatami a zároveň bližšie popísať rozdielnosť pohľadov troch vekovo odlišných generácií na starých rodičov.
2. Pre vytvorenie a spracovanie prípadových štúdií využijeme najmä analýzu pološtrukturovaných rozhovorov realizovaných aspoň s jedným zo žijúcich starých rodičov a ich vnúčaťom pochádzajúcim z ohrozenej rodiny.
3. Samotný dotazník sme vyhodnotili pomocou *matematicko-štatistických metód* (početnosť, percentá, chí-kvadrát test). Na overenie stanovených hypotéz sme použili matematicko-štatistickú metódu chí-kvadrát, lebo sme ju považovali za najvhodnejšiu pri vyhodnocovaní údajov a overovaní stanovených hypotéz.
4. Pri analýze a spracovávaní nových dát získaných prostredníctvom vyššie uvedených metód uplatníme *kvalitatívne metódy logických operácií: dedukciu, indukciu, analýzu, syntézu, analógiu, komparáciu*.

5 NÁČRT VYBRANÝCH REZULTÁTOV VÝSKUMU

Hlavným cieľom empirickej časti dizertačnej práce bolo zistiť, akú úlohu zohráva medzigeneračné učenie v rodine, konkrétne medzi starými rodičmi a vnúčatami, v kontexte prevencie agresívneho správania rôznej symptomatológie u zástupcov mladšej generácie (t.j. vnúčat). Daný cieľ sme splnili využitím empirických metód, najmä prostredníctvom prípadových štúdií (v kontexte sekundárnej prevencie) a dotazníka vlastnej konštrukcie (v kontexte primárnej a terciárnej prevencie). Podrobne spracované prípadové štúdie dokumentujú a poukazujú na dôležitosť čo najčastejších vzájomných stretnutí starých rodičov so svojimi vnúčatami. Avšak iba návštevy bez vytvárania bližšieho vzťahu a bez spoločne realizovaných aktivít nie sú efektívne vo vzťahu k predchádzaniu agresívnemu správaniu u vnúčat. V jednotlivých problémovo zaťažených rodinách, ktoré sme bližšie popisovali, jasne badať významnosť a zmysel rozvíjania medzigeneračného učenia, resp. činností uskutočňovaných SPOLU medzi starou matkou, starým otcom a ich vnúčatami, s cieľom zabrániť u nich zrodu agresie a nevhodných vzorcov správania. Keďže uvedená výskumná metóda má kvalitatívny charakter, nemožno z nej vyvodzovať všeobecné závery platné pre všetky ostatné prípady, ale napriek tomu si myslíme, že priblíženie situácie vybraných rodín nám prináša cenný obraz o kvalite vzťahov medzi rozdielnymi generáciami, o rolách starých rodičov a o priebehu, obsahu, druhu a smere intergeneračnej edukácie ako preventívneho nástroja pred možným vznikom agresie u vnúčat pochádzajúcich z ohrozených rodín.

Čo sa týka zhodnotenia výskytu agresívneho správania u žiakov ôsmych ročníkov základných škôl, najviac respondentov (137; 80%) označilo, že reaguje formou slovnej agresie (vulgárne nadávam iným; alebo im dávam prezývky; alebo si robím z nich posmech; alebo kričím na druhých; alebo keď s nimi nesúhlasím, hádam sa s nimi), na situácie, ktoré ich k takému správaniu vyprovokujú. V našom výskume sa 38 chlapcov a dievčat (22,1%) vyjadrilo, že sa u nich vyskytujú fyzické prejavy agresívneho správania (napr. ničia cudzie veci; alebo bijú iných; alebo bránia svoje práva bitkou), u Határa (2015) identickú položku zakrúžkovalo 7,02% (bil/a som iných) a 3,51% (ničil/a som cudzie veci) opýtaných. Na margo ubližovania sebe samému môžeme konštatovať, že žiaľ, aj tento druh nežiaduceho správania označili naši respondenti v počte 29 (16,7%), čo kvalifikujeme ako značne vysoké percento odpovedí. Je pravdou, že nepoznáme konkrétne skutky autoagresie, ktoré mali ôsmaci na mysli, ale aj tak ide o závažné zistenie vzhľadom k tomu, aké ďalšie tendencie môže nadobúdať nenávisť, hnev, resp. agresívne správanie smerované voči vlastnej osobe. (Kyber)šikana (napr. posielať im drzé a urážlivé sms-ky, e-maily, správy na FB a podobne;

alebo ich zosmiešňujem a očierňujem prostredníctvom internetu; alebo sa im vyhrážam a zastrašujem ich prostredníctvom internetových sietí; alebo im posielam urážlivé správy v mene inej osoby) sa v našom vedeckom bádani „umiestnila“ na poslednom mieste. Označilo ju 13 žiakov (7,6%).

Na získanie konkrétnych ďalších výstupov, ktoré by odpovedali na hlavnú výskumnú otázku, a zároveň na prijatie či zamietnutie sformulovaných hypotéz, sme použili aj metódu dotazníka, prostredníctvom ktorého sme zisťovali, či existuje štatisticky významný vzťah medzi medzigeneračným učením v rodinnom prostredí a výskytom agresívneho správania u detí a mládeže.

Hypotéza č. 1, na základe ktorej sme predpokladali, že existuje štatisticky významný vzťah medzi medzigeneračným učením v rodine a výskytom agresívneho správania v sledovanej vzorke (respondenti – vnúčatá zo súboru c), sa nám potvrdila vo vzťahu k prejavom slovnej agresie, fyzickej agresie a vo vzťahu k šikane u respondentov, avšak nepotvrdila sa existencia vzťahu medzi autoagresiou a medzigeneračným učením v rodinnom prostredí. Prvá hypotéza bola overovaná na základe dvoch otázok v dotazníku, konkrétne prvej a štvrtej, pričom sme zisťovali, či môžeme hovoriť o vzťahu medzi intergeneračnou edukáciou v rodine a štyrmi rôznymi druhmi agresie (slovnou, fyzickou, autoagresiou a šikanou). Podrobné výsledky testu chí-kvadrát, ako aj ďalšie dáta, sme uviedli v prislúchajúcich tabuľkách v časti analýza a interpretácia údajov dizertačnej práce, preto sa v tejto časti zameriame iba na celkové zhodnotenie vedeckých predpokladov. Vo vzťahu k hypotéze č. 1 môžeme teda konštatovať, že existuje štatisticky významný vzťah medzi medzigeneračným učením v rodine, konkrétne medzi starými rodičmi a vnúčatami, a výskytom slovných či fyzických prejavov agresie, ako aj výskytom šikanovania u vnúčat. Vyjadrené iným spôsobom, môžeme konštatovať, že učenie medzi vybranými cieľovými skupinami zmierňuje, prípadne eliminuje vybrané nevhodné prejavy správania. Čím viac prebieha interakcia medzi starými rodičmi a vnúčatami, tým sa objavuje v menšej miere agresia u vnúčat. Dané zistenie sa nám však nepotvrdilo v oblasti autoagresie, ktorá je do istej miery odlišná od ostatných druhov agresívneho správania, pretože je smerovaná do vnútra človeka a nie voči svojmu okoliu. Na základe štatistických výsledkov sme prijali hypotézu, že neexistuje štatisticky významný vzťah medzi medzigeneračným učením v rodine (medzi starými rodičmi a vnúčatami) a výskytom autoagresie u vnúčat. Keďže však autoagresia pramení veľakrát v neprijatí seba samého, v nízkej sebaúcte a sebahodnotení, ako aj v neschopnosti riešiť problémy v rodinnom či školskom prostredí, domnievame sa, že napriek uvedeným výsledkom má medzigeneračné učenie preventívny potenciál aj vo vzťahu k danému druhu agresie, nakoľko je preukázaný jeho pozitívny prínos pre participujúce

generácie v zmysle zvyšovania sebaúcty, kladného sebauvážania, ako aj v zlepšení sociálnych zručností, ku ktorým patrí zaiste aj schopnosť efektívne riešiť konflikty.

Vieme, že pre efektívne riešenie akýchkoľvek sociálno-patologických javov je primárnou potrebou poznať etiologické pozadie daného nežiaduceho fenoménu. Príčiny vedúce človeka k nevhodnému správaniu sú zároveň istým návodom na jeho predchádzanie, zmiernenie či elimináciu. Vzhľadom k skúmaniu výskytu agresívneho správania u našich respondentov, nás rovnako zaujímali dôvody, pre ktoré sa rozhodli či rozhodujú konať nie v zhode so sociálnymi normami a požiadavkami. Najčastejšiu príčinu agresívnych reakcií uvádzali žiaci agresiu neúmyselnú či náhodnú, a to v počte 117, čo predstavuje 81,8% všetkých opýtaných. Druhý najpočetnejší dôvod vedúci k agresívnym formám správania, uviedli ôsmaci obranu v počte 99 (69,2%), ktorá je v podstate biologicko-adaptačným konaním slúžiacim na zachovanie života. Domnievame sa, že opäť môže byť dané nežiaduce správanie spojené s nedostatočnou schopnosťou detí riešiť konflikty a problémy bez agresívneho nasadenia. Na odstránenie daného deficitu slúžia práve mnohé preventívne programy zamerané na predchádzanie agresívneho správania rozvojom prislúchajúcich sociálnych zručností. Takmer identické výsledky sme získali aj pri položke *bezodôvodná agresia*, ktorú označilo 94 opýtaných (65,7%). Výskyt tohto druhu agresie môže svedčiť o zlom prežívaní voľného času detí a mládeže, ktoré vyplňajú prázdne chvíle aj ubližovaním iným, hoci u nich absentuje akýkoľvek motív, robia to len tak. Poslednú položku otázky zisťujúcej etiológiu agresívneho správania, predstavovala *malígna forma agresie*, ktorá je z hľadiska závažnosti najhoršia, pretože sa jedná o zámerné a premyslené ubližovanie sebe či iným a navyše toto patologické správanie spôsobuje agresorovi radosť. Žiaľ, aj táto položka bola označená v našom výskume šiestimi respondentmi (11,2%).

Hypotéza č. 2, na základe ktorej sme predpokladali, že existuje štatisticky významný vzťah medzi frekvenciou stretávania sa starých rodičov (ako faktora ovplyvňujúceho intenzitu medzigeneračného učenia) so svojimi vnúčatami a výskytom agresívneho správania u vnúčat, sa nám tiež potvrdila, a to vo vzťahu ku všetkým štyrom druhom agresie. Pre verifikáciu daného vedeckého predpokladu sme vytvorili otázku tri v našom dotazníku a následne sme ju dali do vzťahu opäť k štvrtej otázke zisťujúcej výskyt intergeneračnej edukácie v rodinách respondentov. Celkovo môžeme konštatovať, že frekvencia stretávania sa vnúčat so starými rodičmi má štatisticky významný vplyv na výskyt slovnej či fyzickej agresie, ako aj na prejavy autoagresie a šikany u sledovanej výskumnej vzorky. Čím častejšie sa stretávajú vnúčatá so svojimi starými rodičmi, tým v menšej miere sa u nich objavujú nevhodné prejavy správania.

Cieľom dizertačnej práce bolo tiež popísať a analyzovať faktory, ktoré ovplyvňujú periodicitu a samotnú realizáciu medzigeneračného učenia medzi starými rodičmi a vnúčatami. Z výskumných zistení nám vyplynuli činitele, ktoré sa podieľajú na intenzite a kvalite interakcií medzi cieľovými skupinami nášho vedeckého bádania. Prvým je *vzdialenosť bydliska*, ktorá do veľkej miery rozhoduje o častosti stretnutí starých rodičov a vnúchat. Čím ďalej od seba bývajú obe generácie, tým menšia je možnosť intergeneračného vzdelávania. V týchto prípadoch školopovinné vnúčatá využívajú najmä obdobie prázdnin na návštevu starého otca a starej matky. Potešujúcim je fakt, že nie vždy (i keď môže) vzdialené bývanie mení kvalitu medzigeneračných vzťahov. Náš výskum potvrdil zmenu štruktúry dnešnej rodiny, kedy sa jej viacgeneračný model skutočne rozpadáva a prevládajú dvojgeneračné rodiny, v ktorých bývajú spolu v jednej domácnosti iba rodičia a deti a svojich starých rodičov navštevujú. Môžeme konštatovať, že aj výsledky nášho empirického bádania potvrdili, že čo sa týka početnosti vzájomných stretnutí, starí rodičia trávili s vnúčatami podstatne viac času v ich detskom veku a aj medzigeneračné učenie prebiehalo skôr jednosmerne od starých rodičov k vnúčatám. Keď sú už vnúčatá staršie, nemajú už toľko času na seba, ale ich vzťahy sa prehĺbili a už aj vnúčatá učia starých rodičov mnohým novým veciam.

Ďalším veľmi dôležitým faktorom, ktorý v najväčšej miere ovplyvňuje medzigeneračné učenie, je práve *vzťah* k starému rodičovi. Najmä analýza esejí jasne vypovedá o tom, že blízky a pozitívne ladený vzťah – vzťah dôvery, úcty, rešpektu, vďačnosti či obdivu motivuje vnúčatá k častejším návštevám starého otca či starej matky, a teda sa zvyšuje pravdepodobnosť vzájomných interakcií. Naopak, vnímanie predovšetkým negatívnych stránok starého otca či starej matky (sťažovanie sa, presadzovanie si pravdy za každú cenu, šomranie, kritizovanie mladých ľudí, hašterivosť, „čierny“ pohľad na svet a pod.), zložitost' a komplikovanosť vzájomného vzťahu, panujúce generačné nezhody, nepochopenie či hádky, sú častokrát činiteľmi, ktoré maria záujem tak vnúchat, ako aj starých rodičov, o trávenie spoločného času, resp. o medzigeneračné učenie.

6 ODPORÚČANIA PRE PRAX

V našej práci sme sa zamerali na zisťovanie úlohy a významu medzigeneračného učenia v rodine medzi starými rodičmi a vnúčatami, a to v kontexte predchádzania vzniku a rozvoja neadekvátnych agresívnych prejavov správania vnúchat. Vychádzajúc z teoretických premís dizertačnej práce, zo získaných empirických dát a výsledkov, ako aj zo skúseností z vlastnej praxe, si dovoľujeme navrhnúť niekoľko odporúčaní pre sociálno-edukačnú teóriu a prax, a to:

- šíriť osvetu a informovanosť, prostredníctvom školení a seminárov, medzi pedagogickými zamestnancami škôl, školských i výchovných zariadení, ale aj zamestnancov sociálnych zariadení pre seniorov, ohľadom praktického plánovania, realizácie i vyhodnotenia medzigeneračných programov ako nástrojov medzigeneračného učenia;
- podľa príkladu medzinárodných webových stránok zameraných primárne na teóriu i prax medzigeneračných projektov, vytvoriť v našej krajine webovú stránku umožňujúcu zdieľanie (nielen) medzi školami, školskými zariadeniami i sociálnymi zariadeniami pre seniorov ohľadom plánovaných, prebiehajúcich či už zrealizovaných medzigeneračných projektov;
- podnecovať na školách vypracovávanie a samotnú realizáciu medzigeneračných projektov zameraných na prevenciu vo vzťahu k možným sociálno-patologickým javom a následne výskumne overovať ich pozitívny prínos;
- deti by mali byť už od útleho veku v rodine i v škole edukované a vedené k úcte k starším ľuďom a k vytváraniu si kladného postoja k fenoménu staroby – opäť je to výzva k zapojeniu sa, príp. k vytvoreniu medzigeneračného programu s cieľom odtabuizovania témy staroby a starnutia;
- implementovať poznatky v oblasti medzigeneračného učenia a medzigeneračných programov aj do učebných osnov ako účinné nástroje proseniorskej výchovy.
- počas výskumu nám vznikli aj ďalšie nezodpovedané otázky, ktoré by mohli byť inšpiráciou pre realizáciu ďalších vedeckých bádání v tejto oblasti. Napr. *je rozdiel v obsahu medzigeneračného učenia medzi deťmi s agresiou a deťmi bez agresívneho správania? Je rozdiel v type rodinných edukátorov u detí s agresiou a u detí bez agresie a v čom sa odlišuje ich vzťah k starým rodičom? Aké roly zastávajú starí rodičia v živote vnúchat s agresívnym správaním a vnúchat bez agresie?*

7 ZÁVER

V teoretickej časti našej práce, resp. v prvých dvoch kapitolách, sme sa snažili priblížiť podstatu a význam medzigeneračného učenia, a to zvlášť v dnešnej dobe, kedy sme svedkami narastania medzigeneračných konfliktov a panujúcich predsudkov, ktoré pramenia z absencie porozumenia, rešpektu, tolerance a prijatia odlišností ako daru, výzvy a šance vydať sa na cestu objavovania bohatstva generácií pred nami či za nami. Veľkým prínosom a pozitívom edukačného procesu medzi starými rodičmi a vnúčatami v prostredí rodiny je práve skutočnosť, že obe generácie sa učia veľakrát spontánne bez vypracovania nejakých učebných plánov, nezámerne, ale predsa efektívne a prostredníctvom zážitkov, ktoré si emocionálna i kognitívna pamäť vybavuje ešte dlho po skončení spoločných aktivít a získané poznatky, prijaté hodnoty a osvojené zručnosti či vzorce správania zostávajú účastníkovi edukačného procesu na celý život. Keďže našou úlohou nebolo analyzovať iba medzigeneračné učenie, ale predovšetkým skúmať jeho vzťah k sociálno-patologickým javom, z ktorých sme si na základe najfrekvencovanejšieho výskytu medzi deťmi a mládežou vybrali práve agresívne správanie a hľadali sme možnosti zmierňovania jeho prejavov práve prostredníctvom medzigeneračných programov, ktoré v súčasnej dobe naberajú na dôležitosti (nielen) v kontexte prevencie (zväčša terciárnej). V dnešnom svete zaznamenávame neustále zvyšovanie početnosti a frekvencie rôznorodých sociálno-patologických fenoménov, kriminality a delikvencie každého druhu i stupňa, kde jedným z dôvodov je aj zanedbaná alebo nesprávna edukácia, neschopnosť mladej generácie komunikovať, viesť dialóg, aktívne počúvať, konštruktívne riešiť konflikty, vytvárať dlhodobé, pevné a zdravé vzťahy a na základe nich dozrievať ako ľudská bytosť v biologickej, psychickej, sociálnej i duchovnej oblasti. Medzigeneračné učenie, založené na rozvíjaní a upevňovaní intergeneračných vzťahov medzi mladými ľuďmi a seniormi, vnímame ako cestu prevencie nežiaducich spoločenských javov a ako najhodnotnejší sociálny kapitál.

Za cieľ empirickej časti dizertačnej práce sme si stanovili zistiť a vedecky objasniť, akú úlohu zohráva medzigeneračná edukácia medzi starými rodičmi a vnúčatami realizovaná v rodine v kontexte prevencie agresie u vnúchat. Môžeme konštatovať, že hlavný aj parciálne ciele práce sme splnili a v dostatočnej miere sme prostredníctvom viacerých výskumných metód poukázali na neoceniteľný pozitívny prínos medzigeneračného učenia pre všetky participujúce generácie, čo zároveň ovplyvňuje spoločnosť ako takú v znižovaní sociálno-patologických javov, v rozvoji aktívneho starnutia, vplýva na rodinné prostredie v zmysle skvalitnenia vzájomných vzťahov a zlepšenia školského výkonu žiakov a pod.

8 CONCLUSIÓN

El fin de nuestra tesis consiste por un lado en acercar la base, el contenido y la realización de la educación intergeneracional, en describir los beneficios procedentes de este proceso y de los que aprovechan todas las generaciones participantes. Sabemos que el aprendizaje intergeneracional se puede emprender en varios ambientes pero nosotros nos hemos concentrado en la educación que se lleva al cabo en la familia, en concreto entre los abuelos y los nietos. Para cumplir este fin hemos utilizado sobre todo el método de la análisis de los textos escolares es decir de los ensayos que escribieron los niños de la escuela básica, los estudiantes de la escuela secundaria y también los universitarios. Así teniendo diferentes grupos de edad también hemos puesto ver las diferencias dependientes de la edad de los nietos entre los vistazos que tienen los nietos sobre sus abuelos. Otro método que hemos utilizado fue el estudio de caso. Hemos descrito y acercado la situación de cinco familias problemáticas dónde vemos la posibilidad que los niños podrían hacerse poseedores del comportamiento agresivo en futuro.

Por otro lado nos interesó el problema de agresión y del comportamiento agresivo que hoy en día parece aumentar cada vez más entre nuestros niños y juventud. Por eso hemos intentado acercar diferentes puntos de vista de este tema es decir como lo ven autores y expertos distintos. También hemos destacado en la parte teórica el hecho que los programas intergeneracionales contienen un gran potencial preventivo en cuanto a la disminución o eliminación de las expresiones agresivas. Y esto fue el fin de nuestra investigación – averiguar y verificar científicamente si existe una relación estadísticamente significativa entre la educación intergeneracional entre los abuelos y los nietos y el comportamiento agresivo de los nietos que hemos clasificado en cuatro campos (verbal, físico, autoagresión y maltrato). Podemos constatar que hemos cumplido también este fin. Nuestra hipótesis se comprobó que significa que la educación intergeneracional entre los abuelos y los nietos) influye en dirección positiva en la aparición de la agresión de los niños.

9 VÝBER Z POUŽITEJ LITERATÚRY

ATANES, M.P. 2002. El rol de abuelo-abuela. Nuevas relaciones intergeneracionales en la familia. In MÍNGUEZ, J. G., MORENO, M. B. (eds.). *Hacia la educación intergeneracional*. Madrid : Dykinson, s. 103 – 112. ISBN 84-8155-885-0.

ÁLVAREZ, C. M. 2003. Contenidos y beneficios de la Educación Intergeneracional. In MORENO, M. B., GARCÍA, I. M. (eds.). *La educación intergeneracional: un nuevo ámbito educativo*. Madrid: Dykinson, s. 39 – 66. ISBN 84-9772-158-6.

BAKOŠOVÁ, Z. 2005. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava : FF UK. 251 s. ISBN 80-89236-00-6.

BENDL, S. 2011. *Kázeňské problémy ve škole*. Praha : Triton. 264 s. ISBN 978-80-7387-436-0.

BÖHMOVÁ, P. 2011. Agresívne poruchy správania a ich prevencia. In *Prevencia*, roč. 10, č. 1, s. 35 – 39. ISSN 1336 – 3689.

CARRASCO, M. A., GONZÁLEZ, M. J . 2006. Aspectos conceptuales de la agresión: definición y modelos explicativos. In *Acción psicológica*, roč. 4, č. 2, s. 7 – 38. ISSN 2255-1271.

EMMEROVÁ, I. 2011. Učítelia a agresívne správanie žiakov základných a stredných škôl. In *Prevencia*, roč. 10, č. 1, s. 15 – 19. ISSN 1336 – 3689.

FISCHER, T. 2008. *Intergenerational Learning in Europe. Policies, Programmes & Practical Guidance*. Erlangen : University of Erlangen-Nuremberg. 40 s. [cit. 2014-11-04]. Dostupné na internete : <http://www.menon.org/wp-content/uploads/2012/11/final-report.pdf>.

GARCÍA MÍNGUEZ, J. – BEDMAR MORENO, M. 2002. *Hacia la educación intergeneracional*. Madrid : Dykinson. 269 s. ISBN 84-8155-885-0.

GONZÁLEZ-BRIGNARDELLO, M. P., CARRASCO ORTIZ, M. Á. 2006. Intervención psicológica en agresión : técnicas, programas y prevención. In *Acción psicológica*, roč. 4, č. 2, s. 83 – 105. ISSN 1578-908X.

GAVORA, P. 2007. *Sprievodca metodológiou kvalitatívneho výskumu*.

CHRÁSKA, M. 2007. *Metódy pedagogického výskumu*. Praha : Grada. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

Bratislava : UK, 229 s. ISBN 978-80-223-2317-8.

HATÁR, C. 2015. Symptomatika a etiopatogenéza agresívneho správania žiakov. In HANULIAKOVÁ, J. et al. *Klíma školy a agresivita žiakov v empirickom kontexte*. Dubnica nad Váhom: DTI, s. 30 – 54. ISBN 978-80-89732-62-3.

HRONCOVÁ, J., EMMEROVÁ, I., CIMPRICHOVÁ GEŽOVÁ, K. 2015. *Sociálno-výchovná práca s rodinou z aspektu sociálnej pedagogiky*. Banská Bystrica : UMB. 180 s. ISBN 978-80-557-0926-0.

- CHOLBI, G. M. 2015. *Abuelos y nietos*. 9 s. [cit. 2015-11-04]. Dostupné na internete: <http://www.monografias.com/trabajos907/abuelos-y-nietos/abuelos-y-nietos.shtml>.
- IHNACÍK, J. 2013. *Koordinátor prevencie závislostí a sociálno-patologických javov*. Bratislava : MPC. 58 s. ISBN 978-80-8052-509-5.
- KALEJA, M. 2013. *Etopedická propedeutika v inkluzivní speciální pedagogice*. Ostrava : OU. 264 s. ISBN 978-80-7464-396-5.
- KRIŽO, V. 2015. *Kreatívne medzigeneračné dialógy – sieťovanie detí a seniorov v prierezočných témach*. Bratislava : MPC. 37 s. bez ISBN.
- KURINCOVÁ, V. 2013. Starorodičovstvo ako objekt záujmu vedeckého výskumu – teoretický náčrt problematiky. In HATÁR, C. (ed.). *Vplyv edukácie na kvalitu života seniorov*. Nitra : UKF, s. 59 – 71. ISBN 978-80-558-0249-7.
- PINTO, T. A. et al. 2009. *Spoločne včera, dnes a zajtra*. Sprievodca nápadov k plánovaniu a vybudovaniu medzigeneračných projektov projekt MATES. Portugalsko : Association VIDA. 28 s. ISBN 978-989-8283-04-7.
- RABUŠICOVÁ, M., KAMANOVÁ, L., PEVNÁ, K. 2011. *O mezigeneračním učení*. Brno : Masarykova univerzita. 212 s. ISBN 978-80-210-5750-0.
- RABUŠICOVÁ, M., KAMANOVÁ, L., PEVNÁ, K. 2010. Učení v rodine v mezigeneračním pohledu. In *Pedagogická orientace*, roč. 20, č. 4. s. 92 – 111. ISSN 1803-7437.
- SÁNCHEZ, M. et al. 2007. *Programas intergeneracionales. Hacia una sociedad para todas las edades*. Barcelona : Fundación la Caixa. 262 s. ISBN: 978-84-690-9274.
- ŠKOVIERA, A. 2013. Od moderny k postmoderne. Od poriadku k chaosu? In *Výchova a vzdelávanie ako nástroj (de)formovania hodnotového systému spoločnosti II*. Ružomberok : KU Verbum, s. 89 – 93. ISBN 978-80-561-0050-9.
- TRIADÓ, C., MARTÍNEZ, G., VILLAR, F. 2000. El rol y la importancia de los abuelos para sus nietos adolescentes. In *Anuario de Psicología*, roč. 31, č. 2, s. 107 – 118. ISSN 0066-5126.
- VOJTOVÁ, V. 2008. *Úvod do etopedie*. Brno : Paido. 128 s. ISBN 978-80-7315-166-9.
- ŽUMÁROVÁ, M., BALOGOVÁ, B. 2010. *Medzigeneračné mosty*. Košice : Menta Media. 148 s. ISBN 978-80-89392-23-0.

10 PREHĽAD PUBLIKAČNEJ ČINNOSTI DOKTORANDA

AAB Vedecké monografie vydané v domácich vydavateľstvách

1. JEDLIČKOVÁ, P. 2014. *Proseniorská výchova v rodinách a inštitucionalizácia seniorov*. Nitra : UKF. 76 s. ISBN 978-80-558-0667-9.

Ohlasy:

2016 [4] HATÁR, C. 2016. *Sociálny andragóg v systéme starostlivosti o inštitucionalizovaných dospelých a seniorov (nielen) so zdravotným postihnutím*. Nitra : UKF. 80 s. ISBN 978-80-558-0988-5.

2015 [4] HATÁR, C. 2015. Teória a prax seniorskej edukácie v reflexii doby. In *Vzdelávanie dospelých a ich andragogické pôsobenie*. UMB: Banská Bystrica, s. 247-258. ISBN 978-80-557-1008-2.

2015 [6] NIKODEMOVÁ, V. 2015. Proseniorská výchova v rodinách a inštitucionalizácia seniorov. In *Dieťa – dospievajúci - dospelý v reflexii pedagogickej vedy*. UKF: Nitra, s. 279. ISBN 978-80-558-0935-9.

2015 [4] MENDELOVÁ, E. 2015. *Vybrané kapitoly o rodine a rodičovstve*. Nitra : UKF. 104 s. ISBN 978-80-558-0781-2.

2015 [3] IVANČÍKOVÁ, M. 2015. Kvalita života seniorov žijúcich v rezidenčných podmienkach. In *Andragogická revue*, roč. 6, č. 2, s. 38-48. ISSN1804-1698.

2014 [4] HATÁR, C. 2014. *Kvalita života inštitucionalizovaných seniorov v edukačnom kontexte*. Nitra : UKF, 2014. 78 s. ISBN 978-80-558-0701-0.

2014 [3] SZÍJJÁRTÓOVÁ, K. 2014. Systémové týranie seniorov. In *Andragogická revue*, roč. 6, č. 2, s. 63-69. ISSN1804-1698.

2014 [3] FENYVESIOVÁ, L. 2015. Poradenstvo pre seniorov v rezidenčných podmienkach. In *Andragogická revue*, roč. 6, č. 2, s. 49-53. ISSN 1804-1698, 2014.

ACB Vysokoškolské učebnice vydané v domácich vydavateľstvách

2. JEDLIČKOVÁ, P. 2014. *Edukácia zdravotne znevýhodnených dospelých a seniorov v rezidenčných zariadeniach*. Nitra : UKF. 164 s. ISBN 978-80-558-0611-2.

Ohlasy:

2016 [3] VETEŠKA, J. 2016. *Přehled andragogiky*. Praha : Portál. 320 s. ISBN 978-80-262-1026-9.

2016 [4] HATÁR, C. 2016. *Sociálny andragóg v systéme starostlivosti o inštitucionalizovaných dospelých a seniorov (nielen) so zdravotným postihnutím*. Nitra : UKF. 80 s. ISBN 978-80-558-0988-5.

2015 [4] HATÁR, C. 2015. Teória a prax seniorskej edukácie v reflexii doby. In *Vzdelávanie dospelých a ich andragogické pôsobenie*. UMB: Banská Bystrica, s. 247-258. ISBN 978-80-557-1008-2,

2015 [4] KADLUBEKOVÁ, D. 2015. K niektorým otázkam konštituujucej sa špeciálnej andragogiky. In *Vzdelávanie dospelých a ich andragogické pôsobenie*. UMB: Banská Bystrica, s. 321-336. ISBN 978-80-557-1008-2.

2015 [4] KADLUBEKOVÁ, D. 2015. *Penitenciárna a postpenitenciárna edukácia dospelých*. Banská Bystrica : UMB. 162 s. ISBN 978-80-557-0939-0.

2014 [4] HATÁR, C. 2014. *Kvalita života inštitucionalizovaných seniorov v edukačnom kontexte*. Nitra : UKF. 78 s. ISBN 978-80-558-0701-0.

2014 [4] HATÁR, C. 2014. *Geragogika. Vybrané kapitoly z teórie a metodiky edukácie seniorov*. Nitra : UKF. 112 s. ISBN 978-80-558-0666-2.

AFC Publikované príspevky na zahraničných vedeckých konferenciách

3. JEDLIČKOVÁ, P. 2014. Proseniorská edukácia v rodinách verus názory mladej generácie na seniorov. In SZCZUREK-BORUTA, A., CHOJNACKA-SYNASZKO, B. *Człowiek w przestrzeni lokalnej - dobre praktyki wspierania rozwoju, aktywizacji i integracji społecznej osób starszych*. TORUŃ : Adam Marszałek. ISBN 978-83-8019-029-0.

Ohlasy:

2014 [4] HATÁR, C. 2014. Edukácia ako nástroj prevencie zlého zaobchádzania so seniormi v rezidenčných zariadeniach. In *Socialia 2014*. UMB: Banská Bystrica, s. 58-63. ISBN 978-80-557-0808-9.

4. JEDLIČKOVÁ, P. 2015. Intergenerational learning versus cyberbullying phenomenon. In *Szkola - kultura - środowisko lokalne : IV. międzynarodowa konferencja naukowa, Toruń, 19 i 20 października*. Toruń : Adam Marszałek, s. 254 – 264. ISBN 978-83-8019-310-9.

5. JEDLIČKOVÁ, P., HATÁR, C. 2015. Intergenerational Learning as a Professional Tool for Social Andragogue (Educator of Adults) in Social Care Facilities. In *Bienestar psicológico y educación : Actas del Congreso Internacional celebradas el 23 - 09/25/2015 en A Coruña*. Granada : GEU, s. 73-82. ISBN 978-84-16361-63-2.

AFD Publikované príspevky na domácich vedeckých konferenciách

6. JEDLIČKOVÁ, P. 2013. Medzigeneračné učenie ako forma prevencie drogovej závislosti v školskom prostredí. In HRONCOVÁ, J., EMMEROVÁ, I. (eds.). *Prevenia sociálnopatologických javov v školskom prostredí a jej profesionalizácia*. Banská Bystrica : UMB, s. 289 – 300. ISBN 978-80-557-0646-7

7. JEDLIČKOVÁ, P. 2013. Medzigeneračné učenie a sociálny kapitál staroby. In: *Sociálny kapitál starnutia – prítomnosť nikdy nestarne*. Prešov : PU, s. 203-215. ISBN 978-80-555-1083-5.

Ohlasy:

2014 [3] HATÁR, C. 2014. Inštitucionalizácia a profesionalizácia seniorskej edukácie v Slovenskej republike. In *Andragogická revue*, roč. 6, s. 22-30. ISSN.1804-1698.

8. JEDLIČKOVÁ, P. 2014. Medzigeneračné programy v školskom prostredí ako výzva budúcnosti. In KURINCOVÁ, V. et al. (eds.). *Auspície z pohľadu doktorandov a postdoktorandov. Zborník príspevkov z XI. Medzinárodnej vedeckej konferencie*. Nitra : UKF, s. 134 – 143. ISBN 978-80-558-0683-9.

9. JEDLIČKOVÁ, P. 2014. Medzigeneračné učenie ako prevencia rozvodovosti. In: *SOCIALIA 2014: XVII. medzinárodná vedecká konferencia "Aktuálne problémy prevencie sociálnopatologických javov a jej profesionalizácie*. Banská Bystrica : UMB, s. 95-99. ISBN 978-80-557-0808-9.

10. JEDLIČKOVÁ, P. 2016. Špecifické aspekty medzigeneračného učenia v rodinnom prostredí. In Variabilita pohľadov na edukačný proces – XIII. Medzinárodná vedecká konferencia doktorandov a postdoktorandov v Nitre. 4.5. 2016 /v tlači/.

EDI Recenzie v časopisoch a zborníkoch

11. JEDLIČKOVÁ, P. 2013. Vplyv edukácie na kvalitu života seniorov. In KURINCOVÁ, V. et al. (eds.). *Výzvy a inšpirácie v pedagogických vedách. Zborník príspevkov z X. medzinárodnej konferencie doktorandov*. Nitra : UKF, s. 205 – 208. ISBN 978-80-558-0249-7.

Rec. na: HATÁR, C. 2013. *Vplyv edukácie na kvalitu života seniorov*. Nitra : UKF. 247 s. ISBN 978-80-558-0534-4.

12. JEDLIČKOVÁ, P. 2014. Geragogika. Vybrané kapitoly z teórie a metodiky edukácie seniorov. In *Andragogická revue*, roč. 6, č. 2, s. 99-100. ISSN 1804-1698.

Rec. Na HATÁR, C. 2014. *Geragogika. Vybrané kapitoly z teórie a metodiky edukácie seniorov*. Nitra : UKF. 112 s. ISBN 978-80-558-0666-2.

ADE Vedecké práce v ostatných zahraničných časopisoch

13. JEDLIČKOVÁ, P., MÜLLER DE MORAIS, M. 2015. Výcvik sociálnych spôsobilostí pre dospelých a seniorov so zdravotným postihnutím v rezidenčných podmienkach. In *Andragogická revue*, roč. 7, č. 2, s. 4 – 12. ISSN 1804-1698.

14. JEDLIČKOVÁ, P. 2014. Medzigeneračné učenie ako jedna z foriem edukácie seniorov. In *Andragogická revue*, roč. 6, č. 2, s. 31-37. ISSN 1804-1698.

AGI Správy o vyriešených vedeckovýskumných úlohách

15. JEDLIČKOVÁ, P. 2015. Medzigeneračné učenie ako prevencia sociálno-patologických javov : UGA V/6/2015. Nitra : UKF, 2012.

Účasť na riešení výskumného projektu

1. Spoluriešiteľka projektu VEGA MŠVVAŠ SR a SAV č. 1/0024/12 s názvom: *Evalvácia vplyvu edukácie na kvalitu života seniorov v rezidenčných podmienkach*.
2. Spoluriešiteľka projektu VEGA MŠVVAŠ SR a SAV č. 1/0176/15 s názvom: *Paradigmy v edukácii zdravotne znevýhodnených dospelých a seniorov v rezidenčnej starostlivosti*.
3. Spoluriešiteľka projektu VEGA MŠVVAŠ SR a SAV č. 1/0244/15 s názvom: *Detekcia a riešenie kyberšikany*.
4. Spoluriešiteľka projektu KEGA 036UKF-4/2014 s názvom: *Ovplyvňovanie agresívneho správania žiakov formovaním optimálnej klímy školy a triedy*.
5. Zodpovedná riešiteľka projektu UGA V/6/2015 s názvom: *Medzigeneračné učenie ako prevencia sociálno-patologických javov*.
6. Zodpovedná riešiteľka projektu UGA V/5/2016 s názvom: *Možnosti edukácie dospelých so zdravotným postihnutím (nielen) v rezidenčných zariadeniach*.

POZNÁMKY